

1830-1831 ARNAVUTLUK İSYANLARININ BASTIRILMASINDA ASÂKİR-İ MANSÛRE-İ MUHAMMEDİYYE’NİN ROLÜ*

*Ahmet TURAN***

Öz: Sultan II. Mahmud’un mülki idarede merkezileşme politikası, çoğu zaman, hem İstanbul’un otoritesinin uzanmadığı yerlerde yaşayan yerel halk hem de merkezden bağımsız hareket eden mahalli güç sahipleri tarafından mukavemet ile karşılanmıştır. Bu mukavemetin sebeplerinden biri de, kaldırılan Yeniçeri Ocağı yerine kurulan düzenli orduya duyulan nefer ihtiyacının, zorunlu askerlik hizmeti ile giderilmeye çalışılmasıdır. Çalışmamızın ana eksenini, merkezi idarenin bu mukavemet yerlerinden biri olan Arnavutluk’ta, düzeni sağlamaya yönelik askerî faaliyetleri oluşturmaktadır.

Çalışmamızda Arnavutluk’un güneyinden başlayarak kuzeyine yönelen askerî hareketin ne şekilde icra edildiği ve düzenli ordu birliklerinin isyan bastırma faaliyetlerinde kullanımının bir tercih mi yoksa zorunluluk mu olduğu sorusu ele alınıp cevaplanmaya çalışılmıştır. Osmanlı düzenli ordu birliklerinin, devletin son dönemine kadar bir iç kolonizasyon enstrümanı olarak kullanılmasının tarihsel arka planı, arşiv belgeleri ile desteklenerek açıklanmaya gayret edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye, Mehmed Reşid Paşa, II. Mahmud, İşkodralı Mustafa Paşa, İç kolonizasyon, Düzenli Ordu, İsyân Bastırma, Arnavutluk.

The Role of Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye in the Suppression of the Albanian Revolts of 1830-1831

Abstract: The Sultan Mahmud II's centralization policy in civil administration was often met with resistance both by the local population living in places where the authority of Istanbul did not extend and by the local power holders who acted independently from the center. One of the reasons for this resistance was the attempt to meet the need for recruits for the regular army through compulsory military service which replaced the abolished Janissary Corps. The main axis of

* Atıf Bilgisi / Citation: Turan, A. (2024). 1830-1831 Arnavutluk İsyanlarının Bastırılmasında Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye’nin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 111-130.

Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Date of Acceptance: 28.08.2023-11.01.2024

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / The article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors’ Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

Açıklama / Explanation: Bu çalışma, Prof.Dr. Gültekin YILDIZ danışmanlığında hazırlanan “Düzenli Ordunun İsyân Bastırma Faaliyetleri: Mehmed Reşid Paşa’nın Arnavutluk, Anadolu ve Irak Harekâtı” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü doktora öğrencisi.
E-posta: ahmetturantarih@gmail.com, ORCID: 0009-0004-6398-2184.

this paper is the military activities of the central administration to maintain order in Albania, one of the places of resistance.

The paper attempts to answer the question of how the military operations starting from the south of Albania and heading towards the north were carried out and whether the use of regular army units in suppression activities was a choice or a necessity. Finally, with the support of archival documents the paper endeavors to explain the historical background of the use of the Ottoman regular army units as an internal colonization instrument until the last periods of the empire.

Keywords: Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye, Mehmed Resid Pasha, Mahmud II, Mustafa Pasha of Shkodra, Internal colonization, Regular Army, Counterinsurgency, Albania.

Giriş

Sultan II. Mahmud tahta çıktığı 1808 senesinden itibaren mahalli güç sahiplerinin tasfiyesi ve mülki idarede merkezileşme politikasını aşamalı bir şekilde uygulamaya koyarak, otoritesini sağlamlaştırma önemli adımlar atmıştı. Çünkü söz konusu tarihte vergi toplama, kendi askerî birliklerini oluşturma ve yabancı devletler ile görüşerek anlaşmalar yapma gibi faaliyetlerde bulunan ayanların ulaştığı güç ve etki alanı, Sultan'ın saltanatına meydan okuyacak dereceye erişmiş bulunmaktaydı (Yıldız, 2009, s. 156). Bu mahalli nüfuz sahiplerinin güçlerini ellerinden almak için harekete geçen Babıalı'nın hedefindeki âyanlardan biri de Arnavutluk'taki iki iktidar merkezinden biri olan Tepedelenli Ali Paşa'ydı. Arnavutluk'un güneyindeki toprakları elinde tutan Yanya'nın bu kudretli paşası, yetki alanını kuzeye doğru genişletme çabası içindeydi. İstanbul'dan tamamen bağımsız şekilde hareket eden Ali Paşa ile Babıalı arasında yaşanan mücadele ve sonrasında gerçekleşen Paşa'nın tasfiyesi, Yunan isyanının başlamasına ve gelişmesine oldukça elverişli bir ortam yaratmıştı. Dolayısıyla bu çalışmada ilk olarak Ali Paşa'nın tasfiye edilmesini takip eden süreçteki mühim bazı gelişmelere kısaca değinilecektir. Daha sonra ise düzenli ordu birlikleri eliyle Arnavutluk'un güneyinden başlayarak kuzeyine yönelen askerî harekâtın ne şekilde icra edildiği anlatılacak; son olarak da düzenli ordu birliklerinin isyan bastırma faaliyetlerinde kullanımının bir tercih mi zorunluluk mu olduğu sorusu ele alınıp, cevaplanmaya çalışılacaktır.

Tepedelenli Ali Paşa'nın tasfiye edildiği 1822 senesinde henüz ilk senesini doldurmak üzere olan Yunan isyanı, ilerleyen süreçte Fransa, İngiltere ve Rusya'nın müdahaleleri sonucunda Avrupa meselesi haline gelerek ve Babıalı ile söz konusu devletler arasında diplomatik bir çatışmaya dönüştü (Köremezli, 2017, s. 268). Bu durum Navarin Baskını ile fiili çatışmaya evrildi. Navarin Baskını sonrası Osmanlı Devleti'nin talep ettiği tazminata karşılık, üç devlet de İstanbul'daki elçilerini geri çekti. Rusya ise 1828 Nisan'ında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Aynı tarihte, Rumeli Valisi ve Seraskeri olarak Yunan isyanını bastırmada görev almış ve oldukça başarı kazanmış olan Mehmed Reşid Paşa da

Babıali'den, Rumeli Eyaleti'nin ıslahatıyla meşgul olarak Manastır'da ikamet etmesine müsaade edilmesi isteğinde bulunmuştu (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999a, s. 82). İsteği yerine getirilen Paşa harp esnasında, Arnavutluk'ta asayişin sağlanması ve yeni asker tanzimi ve temininde hizmet etmekteydi (Beydilli, 2008, s. 12).

Rusya ile savaş devam ederken 1829 senesi sefer mevsiminde gerekli tertibatı almaya çalışan ve karargâhını Aydos'tan Şumnu meştasına nakleden Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'nın Varna Muharebesi'nde başarısız olması, görevinden azledilmesine yol açtı. Yerine ise sadrazam olarak Mehmed Reşid Paşa atandı. Arnavutluk'ta elde ettiği kazanımların devam etmesi için Rumeli Eyaleti'nin uhdesinde kalmasını talep eden Paşa, oğlu Emîn Bey'i mîr-i mîrânlık ile Delvine Sancağında görevlendirdi (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 364).

Reşid Paşa Sadrazam ve Serdariekrem olarak daha bölgeden ayrılmaya hazırlanırken karışıklıklar çıkmaya başladı. Bazı Arnavutlar Paşa'ya verilen bu görevden memnun olmadı. 30 bin kese akçe alacakları olduğunu iddia eden isyancılar bu meblağ kendilerine verilmedikçe Reşid Paşa'nın bölgeden ayrılmasına izin vermeyeceklerini beyan etti. Arnavutların isteklerine boyun eğmekten başka çaresi olmayan Babıali, yeni sadrazamını ancak Yanya ve Avlonya sancaklarını uhdesinde bırakarak yola çıkarabildi. Ancak Reşid Paşa'nın bölgeden ayrılmasıyla karışıklıkların günden güne artması, Rumeli Eyaletinin Sadrazam uhdesinden ayrılarak tecrübeli başka bir vezire verilmesi gerekliliğini ortaya çıkardı. Eski sadrazamlardan Selim Mehmed Paşa bu göreve uygun görüldü (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 365).

Elviye-i Selase olarak adlandırılan Yanya, Avlonya ve Delvine sancakları da uhdesine verilen yeni Rumeli Valisi görevine başladığında en büyük karışıklık Yanya'da yaşanmaktaydı. Paşa'nın kendi ifadesi ile durum "altından çıkılır maslahat olmadığından" ivedi bir şekilde halledilmesi gerekiyordu. Rumeli Valisi ve meşhur Arnavut sergerdelerinden Silahtar İlyas Bey'in aldığı ortak karara göre ulufe talebinde bulunan isyancılara 2 bin kese akçe gönderilecek ve böylece isyan sonlandırılacaktı. Söz konusu meblağ Vali'nin Yanya'ya mütesellim olarak atadığı Abdülatif Bey'e teslim edilerek yola çıkarıldı. Ancak isyancı Arnavut liderler, Abdülatif Bey'in Yanya Kalesi'ne girmesine mâni oldu. Ayrıca içeri girmeye kalkması durumunda muharebe çıkacağını da söyleyerek kendisine tehditte bulunuldu (BOA, HAT, 412/21414-A, 2 Kasım 1829).

Yanya'da mevcut durum yeterince karışık iken işleri iyice içinden çıkılmaz hale sokan bir başka gelişme yaşandı. Bir başka Arnavut sergerdesi Preveze Muhafızı Veli Bey Yanya'ya gelerek asilere katıldı. Bu ortaklık ile şehirdeki isyancıların sayısı 4 bine ulaştı. Taraflar arasında gerilim giderek tırmanmakta ve silahlı çatışma ihtimali de artmaktaydı. Rumeli Valisi durumu kontrol altına almak ve tarafları uzlaştırmak amacı ile silahtarını, Grebene Âyanı Veli Ağa'yı ve Yenişehir

Kadısını Yanya'ya gönderdi. Yapılan müzakerelerde Preveze Muhafızı kaleyi terk etmek için kendisine 13 bin kese akçe verilmesini şart koştu. Abdüllatif Bey'in asilerin üç katı asker sayısına sahip olmasına rağmen, silahlı çatışma durumunda Yanya halkının bir kısmının da asilere katılacağı ihtimali göz önünde bulundurularak durum Babıali'ye bildirilmesine ve Dersaadet'ten talimat gelene kadar beklenilmesine karar verildi (BOA, HAT, 412/21414-A, 2 Kasım 1829).

1. Babıali'nin Arnavutluk Sorununa Çözüm Arayışları

Rumeli Valisi Sofya'da bulunduğu esnada karışıklıkların üstesinden gelemeyeceğini Babıali'ye beyan etti. Ayrıca İstanbul'a Arnavutluk'un ne şekilde nizama sokulabileceğine dair düşüncelerini kaleme aldığı bir layiha gönderdi. Vali'nin önerisi Yanya civarının mütesellimler aracılığı ile idaresinin sakıncalı olduğu (BOA, HAT, 418/21645, 24 Aralık 1829) ve bu nedenle Sancağın Tepedelenli'nin torunlarından birisine verilmesi idi. Ayrıca Delvine Sancağının Şahin Bey'e, Tırhala Sancağının Palaslızâde İsmail Paşa'ya ve Avlonya Sancağının da mütesellimlik ile münasip birine ihale edilmesi önerisinde bulundu (BOA, TS.MA.e, 709/86). Selim Paşa'dan önce Tepedelenli'nin torunlarından olan İsmail Bey de Yanya'nın kendisine verilmesini talep ettiği bir layihayı Dersaadet'e göndermişti. Elinde koca bir Arnavutluk sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik iki layiha bulunan Sultan II. Mahmud, meseleyi halletmesi için söz konusu layihaların yazarlarını gizleyerek Sadrazam Mehmed Reşid Paşa'ya gönderdi (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 365).

Reşid Paşa hem bölgeyi hem de Arnavut mizacını iyi bilen bir paşaydı. Arnavutların başka hiçbir milletle ile kıyaslanmaması ve onlarla muharebeden kaçınılıp, "ma'rifet ve san'at ile kullanılarak" yola getirilmeleri düşüncesindeydi. Zira Paşa'ya göre Arnavutlar kadar muharip başka bir millet bulunmamaktaydı. Paşa ayrıca Yanya, Avlonya ve Delvine sancaklarının Arnavut milletine mensup bir kişiye verilmesi fikrine kesinlikle karşıydı. Ona göre elviye-i selase Rumeli Eyaleti'ne ilhak edilmeli ve Arnavutların mizacını iyi bilen bir kişinin yönetimine verilmeliydi. Bunun yanında bölgede devlet otoritesi tekrar tesis edilirse beş altı tabur Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye askeri toplanabilir ve ihtiyaç duyulduğu takdirde ulufeli olarak hayli asker tedariki mümkün olabilirdi (BOA, TS.MA.e, 662/18; BOA, TS.MA.e, 472/29).

Sadrazamın rikâb-ı hümayun'a sunduğu layihaya göre kendisi Rumeli Valiliği görevinde iken elviye-i selasenin idaresini Arnavutların elinden almaya ve yerlerine *Türk uşağı*¹ yerleştirmeye gayret etmişti. Fakat Mehmed Selim Paşa'nın valiliği esnasında bölge tekrar Arnavutların eline geçmiş bulunmaktaydı. Örneğin

¹ Türk uşağı tabiri ile, etnik ya da kültürel kökenden çok Bosna da dahil olmak üzere Rumeli'den toplanabilecek kaza askeri ya da nefir-i âmm kastedilmektedir (Yıldız, 2009, s. 234).

Selim Paşa, Silahtar İlyas Poda'yı takipçileri ile Yanya'ya, oğlunu ise Berat Kalesi'ne yerleştirmişti. Böylelikle Arnavutlar aylıklı olarak devlete hizmet edip bol miktarda para kazanmaya alışmış ve bununla da yetinmeyerek türlü uygunsuzluklara başlamıştı. Reşid Paşa, Yanya'nın Tepedelenli soyundan gelen birine verilmesi önerisine de şiddetle karşı çıktı. Paşa'ya göre böyle bir atama yapıldığı takdirde Arnavutlar kindar bir millet olduğu için, hiçbir sergerde Ali Paşa'nın torununa boyun eğmeyecekti. Yine Selim Paşa'nın, Delvine'nin Şahin Bey'e verilmesi önerisi ise, söz konusu ismin dinsiz ve kendi akrabaları ile dahi muharebede bulunması sebebiyle Sadrazam tarafından reddedildi (BOA, TS.MA.e, 709/86).

Reşid Paşa'nın layihasında Arnavutlar ile iyi geçinecek muktedir bir vezirden bahsedip herhangi bir isim zikretmemesi Babıali tarafından paşanın bu göreve kendisini layık gördüğü hissiyatını oluşturdu². Fakat hâlihazırda Reşid Paşa, Serasker Hüsrev Paşa'dan Rumeli Eyaleti ve söz konusu üç livanın kendisine verilmesine yardımcı olmasını rica etmişti bile (BOA, TS.MA.e, 521/15, 16 Şubat 1830). Sonuç olarak Babıali, Selim Paşa'nın layihasında gösterdiği tedbirlerden dolayı "Arnavutluk nizamını becereceğini aklı kesmediği" kanaatine vardı. II. Mahmud'un bu hususta son kararı, Rumeli Eyaleti ile Yanya, Avlonya ve Delvine sancaklarının Sadrazam Mehmed Reşid Paşa'ya verilmesi oldu. Bu sırada Sofya'da bulunan ve vazifesi sona eren Mehmed Selim Paşa vezareti kaldırılarak önce Manastır'a oradan da Gelibolu'ya gönderildi (Selçuk, 2019, s. 136).

2. Arnavutluk'un Güneyinin Kontrol Altına Alınması

Merkezi idarenin Arnavutluk'u *taht-ı zâbitaya idhâl* çabasına geçmeden evvel değinilmesi elzem bir konu bölgenin coğrafi yapısıdır. Çünkü bu yapı, birazdan değinileceği gibi bölgede yaşayan halkların savaşçı özelliklerini, dolayısıyla merkezi idarenin stratejisini de doğrudan etkilemiştir. Coğrafi yapısı gereği doğal engeller Arnavut milletini iki gruba ayırmıştır. Shkumbin Nehri'nin kuzeyindeki dağlık bölgelerde yaşayanlar Geg Arnavutları olarak adlandırılırken, nehrin güneyindeki ovalarda yaşayanlar Tosk/Toska Arnavutları olarak adlandırılır (Skendi, 1967, s. 14). Daha zorlu bir coğrafyada yaşayan Geglerin savaşma kapasiteleri yüksek iken, Toskalar çoğunlukla tarım ile uğraşan köylü topluluklarından oluşmaktadır (Bozboru, 1994, ss. 26-29).

² "Arnavudluk'un her bir hâl ve usûlüne tahsil-i vukûf etmiş olmalarından ve Arnavudluk'un ber-vech-i sühûlet hakk-ı sûret ve nizâma rabtı mâddesi dahi hasebül-vakt ve'l-hâl Devlet-i Aliyelerine pek büyük bir hizmet-i celile olacağından dolayı işbu hizmete ben muvaffak olayım deyüb de Rumeli Eyâletiyle elviye-i selâsenin kendü uhdelinde tevcîh buyurulmasını imâdan..." BOA, TS.MA.e, 472/29.

Babıali'nin her iki grubu da ordu içerisinde verimli bir şekilde istihdam etmesinin önündeki temel problem, bu gruplar üzerindeki kontrolünün oldukça kısıtlı olmasıydı. Savaşçı özellikleri ile bilinen Gegler sadece altı aylık müddet ile hizmet etmekte ve güz mevsiminde yurtlarına dönmekteydi. Devamlı olarak orduda hizmette bulunan Toskalar ise ulufeleri geciktiği anda türlü karışıklıklar çıkararak devletin başını ağrıtmaktaydı (Süleyman Tevfik, 1897, ss. 7-8). Biraz evvel değinildiği gibi Geg ve Toskalar arasındaki en büyük fark savaşma kapasiteleri altında yatmaktaydı. Şüphesiz devletin altı aylık süre ile bile olsa Geglerden elde ettiği verim, Toskalarinkinden çok daha fazlaydı.

Tüm bu sebeplerden dolayı devlet, otoritesini bölgede yeniden tesis etmek için çalışmalarına, Toskaların ikamet ettiği Arnavutluk'un güneyinden başlamıştır. Keza kuzeydeki İşkodralı Mustafa Paşa'nın aksine burada yerleşik bir iktidar merkezi de bulunmamaktadır. İstanbul'daki siyasi elitin esas hedefi, itaat altına alınmalarının daha kolay olacağını düşündüğü Toskalara boyun eğdirerek, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'ye asker toplamaktır. Bu hedef gerçekleştiği takdirde bir sonraki aşama Arnavutluk'un kuzeyine yürünmesidir. Ancak Babıali için esas önemli olan, tüfenk-endâz ve itaat altına alındıkları takdirde işe yarar bir millet olarak nitelendirdiği Arnavutların, Geg veya Toska olsun fark etmeksizin tümünün yeni kurulan orduda nefer olarak ikame ettirilebilmesidir (BOA, TS.MA.e, 712/11). Keza Rusya ile girilen harp öncesinde teşkil eden Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye kadroları da savaş yükünü taşıyabilecek seviyede doldurulamadığı için asker eksikliği, savaşçı karakterleri ile şöhret kazanmış Arnavut başıbozuk ile kapatılmaya çalışılmıştır (Çalar, 2022, s. 68).

Sadrazam Mehmed Reşid Paşa 1830 senesi temmuz ayında Manastır'a gelerek bölgeyi itaat altına alma çalışmalarına başladı. İlk olarak Arnavutluk'un kilidi olarak gördüğü Görice'ye yeterli sayıda başıbozuk savaşçısı yerleştirdi. Ayrıca Rumeli kazaları ve Arnavutluk arasında sınır gibi olan Opar ve Zorişte kazaları civarındaki derbentlere kaleler inşa ettirerek asker takviyesinde bulundu. Güvenliği sağlamak amacıyla aldığı bu ilk önlemlerden sonra sıra, ulufe talebi ile isyan etmiş Arslan isimli Arnavut sergerdesinin icabına bakmaya geldi. Söz konusu sergerde, talep ettiği meblağ kendisine verilmesine rağmen isyanı sonlandırmadığı gibi, kardeşi ile birleşerek Kozan karyesini de istila etmişti.

Evlâd-ı Fâtiyhân'dan ve Rumeli kazalarından 10 bin miktarı ulufeli asker tertip edilerek Manastır Kaymakamı maiyetinde Arslan Bey'in üzerine gönderildi. Fakat asiler ile yapılan iki muharebede de başıbozuk savaşçıların durumu sebebiyle başarısız olundu. Gelişmeler üzerine Sadrazam, bu iş ile ilgilenmek üzere Tırhala Mutasarrıfı Mahmud Paşa'yı görevlendirdi. Mahmud Paşa maiyetindeki 2 bin askeri de yanına alarak toplam 12 bin kişilik bir kuvvet ile Kozan'a dört saat mesafede Serfiçe'ye geldiyse de muharebe esnasında Arslan Bey firar etti (BOA, HAT, 622/30749, 3 Temmuz 1830).

Mehmed Reşid Paşa'nın merkezi idarenin elinden çıkan toprakları tekrar kontrol altına almak için izlediği strateji sadece zor kullanmaktan ibaret değildi. İsyancıların eline geçen önemli noktalardaki kalelerin geri kazanılmasında izlenen bir yol da muharebeden kaçınarak asilerin taleplerinin karşılanmasıydı. Bunun bir örneği de Berat Kalesi'nin tekrar ele geçirilmesinde yaşanmıştı. Ulufe talebiyle ayaklanan Elmas Bey'in, istediği akçeyi almadıkça kaleyi teslim etmeyeceğini beyan etmesi üzerine, Arnavutluk'un ortasında oldukça önemli bir konumda bulunan kale için dört yüz elli kese akçe gözden çıkarılmıştı. Söz konusu meblağ Berat Mütesellimi aracılığıyla Elmas Bey'e teslim edilerek kale tekrar ele geçirilmişti. Tüm bu gelişmeler yaşanırken Yanya'daki isyancıların sayısı da 10 bine ulaşmıştı (BOA, HAT, 622/30749, 3 Temmuz 1830). Bu arada Reşid Paşa ileride düzenleyeceği operasyonlar için maiyetindeki Asâkir-i Mansûre taburlarının sayısını artırma çabası içindeydi. Gönderilen taburları yetersiz bulan paşa, kendisine iki tabur daha gönderilmesi talebinde bulunmuştu. Bu sebepten Binbaşı İzzet Ağa ve Şakir Ağa taburlarının Sadrazam'a gönderilmesine karar verildi. Söz konusu iki tabura kumanda etmek amacıyla Miralay Hayreddin Bey'in kaymakamı Mehmed Bey büyük zabıt olarak atanarak, taburlar 27 Haziran 1830 günü yola çıkarılmıştı (BOA, HAT, 313/18492, 4 Temmuz 1830; BOA, HAT, 313/18492-B, 4 Temmuz 1830).

Devletin uzun süredir çözemediği Yanya meselesinde asilerin sayısının bu derece artması ve taleplerinin 20 bin kese akçeye ulaşması, Mehmed Reşid Paşa'yı yeni bir çözüm arayışına itti. Her geçen gün şehirde toplanan kalabalığın artması, civar kaza halklarının sık sık asilerin yağma faaliyetlerine maruz kalmasına sebep olmaktaydı. Mevcut durumda asi güruhunun üzerine silahlı kuvvetler ile yürünmesi kaosa ve zayıata yol açacağı gibi, talep edilen akçe miktarı da devletin kabul edebileceği bir miktar değildi. Tüm bu sebeplerden dolayı Reşid Paşa üçüncü bir yol izlemeye karar vererek yeni bir plan hazırladı.

1830 senesi ağustos ayında Yanya'da bulunan en büyük iki asi Arnavut sergerdesi Veli ve Arslan Beylere Reşid Paşa tarafından bin iki yüz kese akçe gönderildi. Paşa, şahısları Manastır'a davet ederek, kendilerinin burada ağırLANacaklarını ve talep ettikleri ulufelerin ödemesinin yapılacağı garantisini verdi. Daveti kabul eden Veli Bey ve Arslan Bey, kardeşleri Muslu Bey ve Ragıb Bey'i şehirde bırakarak Yanya'dan hareket etti. Bu esnada Arnavutluk'taki tüm dağ geçitlerine ve yollara başıbozuk savaşılar yerleştirildi. Bölgedeki ayanlara ve kazaların bölükbaşlarına da yazılar gönderilerek yolların tutulması emredildi. Bu önlemlerden sonra geriye sadece planın son aşamasının uygulanması kaldı (BOA, HAT, 434/22002-C , 9 Ağustos 1830).

Veli ve Arslan Beyler sayıları bin kişiyi bulan maiyetleri ile Manastır'a giriş yaptıktan sonra, Miralay Hayreddin Bey tarafından 9 Ağustos 1830 Pazartesi günü Reşid Paşa'nın düzenlediği ziyafete davet edildi. Sergerdeler kendilerini bekleyen sondan habersiz bir şekilde bu daveti kabul etti. Ziyafet esnasında Reşid Paşa'nın emrindeki bir tabur Asâkir-i Mansûre askeri Arnavutları iki ateş arasına aldı. İki sergerdenin de aralarında olduğu yaklaşık iki yüz kişi burada katledildi. Saldırı öyle bir hızla cereyan etmişti ki Arnavutların silahlarına davranmaya vakti olmamıştı. Kaçmaya çalışanların peşinden başıbozuk piyade ve süvari savaşçısı sevk edilerek, ele geçirilen üç yüz kadar asi çırılçıplak soyulup hapse atıldı. Firar etmeyi başaranlar sarp dağlara ve ormanlara sığındığından dolayı, Mansûre askerlerinin buralarda kullanımı uygun olmayacağı düşünülerek yine başıbozuk savaşçılar firarilerin arkasından gönderildi. Yanya'da kalan Muslu ve Ragıp Bey'in idam edilmesi görevi ise Reşid Paşa tarafından oğlu Emin Paşa'ya verildi. Paşa'nın bundan sonra hedefi ise önce Veli Bey'in idaresinde bulunan Narda ve Preveze kalelerini, sonrasında ise Arnavutluk'taki tüm kaleleri Arnavutların elinden almaktı (BOA, HAT, 434/22002-C, 9 Ağustos 1830). Emin Paşa da babasının verdiği emrini yerine getirerek Muslu Bey ve Ragıp Bey'i Yanya'da idam etti. Devlet otoritesi artık bölgede yavaş yavaş tesis edilmekteydi. Daha evvel Yanya'ya Emin Paşa ile gönderilen askerlere ek olarak, tamamı başıbozuk süvari ve piyadelerden oluşan 7 bin savaşçı daha takviye amacıyla gönderildi. Bu askerlerin bir kısmı Berat, Görice ve Yanya çevresindeki önemli mahallere yerleştirildi. Bir kısmı ise Veli Bey'in elinde bulunan kaleleri almak amacı ile Narda ve Preveze taraflarına gönderildi (BOA, HAT, 416/21518, 24 Ağustos 1830).

Reşid Paşa Toskalık olarak adlandırılan bölgenin içlerine ilerlemek amacı ile maiyetindeki Mansûre askerlerine ek 12 bin başıbozuk savaşçı tertip etmişti. Paşa İstanbul'a gönderdiği yazısında amacını şu şekilde açıklamıştı (BOA, HAT, 407/21206, 27 Ağustos 1830):

Bak Reşid Paşa isyan idenlerimizizin bütün bütün hanelerimizde mahv idiyor demek ve bir dahi fesâda ictisar idememeleri için beher hal derunu Toskalığa gidilüb...bir takım serefrâz haşerâtın evlerini yakub yıkmağa derûnunda tutulması lazım gelen mahallere dahi asker oturtmağa menut...

Reşid Paşa'nın 24 Ağustos 1830 tarihli bu yazısında görüleceği üzere Arnavutların cezalandırılmalarında Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'ye zerre kadar zarar ve ziyan gelmemesi için, sadece katl ve idamların düzenli ordu birliklerine gördürülmesi planlanmaktaydı. Muharebe etmenin zorunlu hâle geldiği durumlarda muharebe, sevk olunan başıbozuk savaşçılara ettirilecek ve Asâkir-i Mansûre yalnız "uzaktan dehşet vermek üzere" kullanılacaktı. Paşa, İstanbul'dan düzenli ordu birlikleri talep ederken, bu Mansûre taburlarını muharebeye sevk etmeyip Manastır'da oturtacağını ve muharebeye göndereceği

askerlere bir arka kuvvet olarak kullanacağını bildirmişti (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 683).

Reşid Paşa bir yandan hazırlıklarına devam ederken diğer yandan mîr-i mîrândan İbrahim Paşa'yı da Avlonyalı Bekir Bey üzerine gönderdi. Bekir Bey'in yapılan tahkikata göre devlete verdiği zarar, senede iki yüz kese akçeyi bulmaktaydı. Her ne kadar Bekir Bey Avlonya Kalesi içerisine kapansa da sancak kazaları devletin elinde bulunduğu için buralardan 5 bin asker toplandı. İbrahim Paşa'nın maiyetine verilen bu askerlere ek olarak Reşid Paşa da 2 bin süvari ve piyade askerini İbrahim Paşa'ya katılmak üzere sevk etti. İşkodralı Mustafa Paşa da kethüdası kumandasında 4 bin asker ile harekâta destek verdi. Kara tarafından kuşatılan Avlonya bir kıyı kenti olduğu için donanmanın gelişi beklenilmeye başlandı (BOA, HAT, 430/21911, 12 Eylül 1830). Reşid Paşa'nın Güney Arnavutluk'ta ilerlemesi sırasında güçleri büyük ölçüde kırılmış olan Arnavutlar birer birer ellerindeki kaleleri tahliye etmeye başladı. Sırayla Preveze, Narda, Parga ve en son Bekir Bey'in firar etmesiyle Avlonya tekrar ele geçirildi. Böylelikle Toskalıkta bulunan tüm kaleler merkezi idarenin eline geçmiş, sadece Delvine'de bulunan Şahin ve Adil isimli iki sergerde kalmıştı. Ancak Delvine'nin de Avlonya gibi denize kıyısı olmasından dolayı yine kuşatmanın nihayete ermesi donanmanın gelişine muhtaçtı (BOA, HAT, 929/40306-H , 3 Ekim 1830). Manastır'dan hareketine başlayan Reşid Paşa Yanya'ya doğru ilerlerken donanma da o sırada Preveze önlerine gelmiş bulunmaktaydı. Paşa, Preveze'ye geçerek donanma ile Delvine ve Çamlık üzerine gitmeyi planlıyordu. Ancak donanmanın gelişini haber alan Şahin Bey'in Korfu'ya firar etmesiyle buna gerek kalmadı. Asilerin firar ettiği haberini alan Reşid Paşa hemen Delvine'ye ve Çamlık'ta bulunan Aydonat ve diğer kazalara mütesellimler atayarak asker sevk etti. Böylelikle Güney Arnavutluk'ta isyancıların ellerinde bulunan son kaleler devletin kontrolüne geçmiş bulunmaktaydı (BOA, HAT, 431/ 21926 , 17 Ekim 1830).

3. Arnavutluk'un Kuzeyinin Kontrol Altına Alınması

3.1. İşkodralı Mustafa Paşa'nın İsyanına Giden Sürec

Arnavutluk'un güneyinin itaat altına alınması ile Babıali dikkatini kuzeye, daha güçlü bir rakibe, Mustafa Paşa'ya³ yöneltti. Bu bölgeyi kontrol altına almak daha zordu; çünkü geleneksel olarak İşkodra Valiliği'ni elinde tutan Buşat ailesinin tek bir ferdi tarafından yönetiliyordu (Anscombe, 2010, s. 173). Ancak Mustafa Paşa'yı yerinden etmenin esas zorluğu onun her zaman Sultan II. Mahmud'a

³ İşkodra Sancağı mutasarrıfı olan Mustafa Paşa, Buşatlı veya İşkodralı Mustafa Paşa olarak anılır. İşkodra'nın Arnavutluk İskenderiyesi olması sebebiyle Osmanlı arşiv belgelerinde zaman zaman İskenderiye Mutasarrıfı Mustafa Paşa olarak da geçer. Detaylı bilgi için bk. (Bilge, 2020, ss. 344-345).

sadık olmasında yatıyordu. Rum isyanını bastırmada, Rusların Tuna'ya saldırılarını savunmada ve hatta Reşid Paşa'nın güneye düzenlediği operasyonların hepsinde Mustafa Paşa'nın bir katkısı bulunuyordu. Öyle ki Reşid Paşa, Avlonyalı Bekir Bey üzerine düzenlenen harekâta verdiği destekten ve gösterdiği hizmetlerden dolayı İşkodralı Mustafa Paşa'nın taltif edilmesi gerektiğini İstanbul'a bildirmişti (BOA, HAT, 430/21911, 12 Eylül 1830).

Anscombe'a göre (2010, s. 174) devlet içinde bulunduğu bu açmazın çözümünü, Paşa'yı isyana teşvik etmekte bulmuştu. Ancak başka bir iddiaya göre de (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 670; Külçe, 1944, s. 191) Sırp Başknez'i Miloş Obrenoviç ve Rusya tercümanı da Babıali'yi, İşkodralı Mustafa Paşa'ya karşı kışkırtmaktaydı. Rusya tercümanı, Mustafa Paşa'nın otuz adet tüccar gemisi kiralayarak malvarlığını Venedik'e kaçıracağını hatta şimdiden Avusturya'ya ait iki tüccar gemisinin İşkodra sahilinde hazır beklediğini öne sürmekteydi.

Merkezi idarenin İşkodralı Mustafa Paşa'nın uhdesinde bulunan livaları Paşa'nın elinden almaya karar vermesinin görünürdeki sebebi Gegalıkta merkezi otoriteyi sağlamlaştıracak hareketlere kolaylık sağlamaktı. Bu sebeple Sadrazam'ın önerisi ile İlbasan, Ohri ve Dukakin Sancaklarının Mustafa Paşa'nın rakiplerine verilmesi gündeme geldi. Ancak bu livaların aniden elinden alınıp kendisine düşmanlık besleyen kişilere verilmesi Mustafa Paşa'ya ağır geleceğinden, söz konusu yerleri doğrudan Sadrazam'a verme düşüncesi Babıali'ye daha münasip görüldü. Ek olarak buralara atanacak kişiler için mütesellimlik fermanları da isim yerleri boş şekilde Reşid Paşa'ya gönderilecekti. Böylece Paşa, münasip gördüğü isimleri mütesellim olarak atayabilecekti. Bu sayede livalar doğrudan Sadrazam'a ilhak edildiği için İşkodralı Mustafa Paşa'nın "pek de söz söylemesine mahal kalmamış olacak"tı. Sultan II. Mahmud'un bu öneriyi onaylamasıyla birlikte söz konusu livalar Sadrazam Mehmed Reşid Paşa'ya verildi (BOA, HAT, 481/23591). İşkodralı Mustafa Paşa doğal olarak livaların elinden alınması kararından memnun olmadı. Ancak bu duruma doğrudan bir tepki göstermekten de kaçındı. Devlet'ten yalnızca Dukakin Sancağında bulunan Yakova ve Altuneli kazasının mütesellimliğinin eskiden beri akrabası Seyfeddin Paşa tarafından yürütüldüğünü belirterek, akrabasının bu göreve devam etmesine izin verilmesi talebinde bulundu (BOA, HAT, 432/21948-A, 1 Ocak 1831).

Babıali'nin bu kararıyla bölgede tansiyon yavaş yavaş artmaya başladı. Niş Muhafızı Mahmud Paşa'nın İşkodra'da bulunan tatarının getirdiği istihbarata göre, Geglerin tamamı, Toska kabilelerinin yarısından fazlası, Kırcalı dağlarında yaşayan ahali ve Bosnalı kaptanlar ittifak ederek, İşkodralı Mustafa Paşa ile besa⁴ etmişti. Mustafa Paşa'nın 15 bin kişilik bir orduyu Ohri ve İlbasan taraflarına sevk ettiği de söylentiler arasındaydı. Dukakin Sancağına atanan mîr-i mîrândan

⁴ Arnavut kültüründe oldukça önemli bir yere sahip olan Arnavut yeminidir (Muallim Nâci, 1900, s. 164).

Abdürrezzak Paşa da görev yerine doğru giderken, İşkodralı'nın adamları tarafından Priştine'den geri çevrilmiş ve İpek'e girememiştir.

İşkodralı Mustafa Paşa İstanbul'a bir yazı göndererek kendisine yöneltilen Abdürrezzak Paşa'ya engel olma ve Seyfeddin Paşa'ya yardım etme suçlamalarını reddetti. Ohri ve İlbasan sancaklarının daha evvelde (1821-1822) uhdesinden alındığını, o zaman nasıl padişahın emrine aykırı hareket etmediyse şimdi de etmediğini beyan etti. Ayrıca, Abdürrezzak Paşa'nın İpek'e girememesinde de katiyen bir müdahalesi olmadığını savunmaktaydı. Dukakin Sancağı ahalisinin zaten öteden beri Abdürrezzak Paşa'dan ürktüğünü, bu sebeple de Paşa'nın Priştine'ye gelişinde ahalinin ayaklanarak Paşa'yı İpek'e sokmadığını ve olayın bundan ibaret olduğu açıklamasında bulundu (BOA, HAT, 432/21948, 9 Ocak 1831; BOA, HAT, 409/21257-C, 4 Şubat 1831). Ayrıca Mustafa Paşa'nın Ohri ve İlbasan taraflarına sevk ettiği askerler, kışlamak için Tiran ve Kayava meralarında bulunan yaklaşık 80 bin hayvanı eşkiya tecavüzünden korumak için bölgede bulunmaktaydı. Paşa'ya göre askerlerin, hayvanatı Akçahisar eşkiyasından muhafaza eylemekten başka bir amacı olmadığı gibi, bu hareketin altında başka bir mana aranmamalıydı (BOA, HAT, 406/21186, 27 Ocak 1831; BOA, HAT, 412/21412, 2 Şubat 1831). Ancak bu sözlerine rağmen İşkodralı Mustafa Paşa başına gelecekleri sezerek 1831 senesi ocak ayında isyan hazırlıklarına girişmeye ve çevre ayanlarıyla iletişime geçmeye başlamıştı (Erbaş, 2022, s. 84). Aynı tarihlerde Sadrazam da Babiali'ye gönderdiği yazısında Mustafa Paşa'nın devlete hâlâ sadık olduğunu ancak tedbiri de elden bırakmadığını yazmaktaydı. Ancak mevcut siyasi atmosferde taraflar saflarını sıklaştırmaya başlamıştı bile. Mustafa Paşa taraftarlarının birer ikişer kendisine gelmeye başladığını belirten Sadrazam, atadığı mütesellimlere halkın itaat ettiğini, bu sebeple Mustafa Paşa'nın herhangi bir uygunsuzluğa kalkışamayacağı düşüncesindeydi (BOA, HAT, 406/21186-A, 4 Şubat 1831). Fakat yine de Mustafa Paşa'nın isyan etme ihtimaline karşılık alınacak önlemleri planlanmaktaydı. Bölgeden gelen haberler Arnavutların kadim giysileri olan feslerini çıkartıp başlarına şal sarmaya başladıkları ve Mustafa Paşa'nın Geg pašalarını devlete karşı kışkırttığı yönündeydi. Reşid Paşa Debre'ye İşkodralı Mustafa Paşa'nın düşmanı bir kimseyi tayin etmiş ve Mustafa Paşa'nın akrabası Celaleddin Bey'in Ohri'deki konaklarını bastırmıştı (Erbaş, 2022, s. 84).

3.2. Düzenli Ordu Birliklerinin Hazırlanması

Mustafa Paşa'nın isyan ihtimalinin gerçekleşmesi durumunda harekete geçecek düzenli ordu birliklerinin toplanma yeri Edirne'ydı. Sekiz Mansûre taburunun dördü, Mustafa Paşa'nın kışkırtması ile isyan eden Karafeyzioğlu Ali Bey üzerine, Sofya'ya gönderilecekti. Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa daha önce padişahın ihsanı olan para ile sekban askerleri toplamış ve ihtiyaç duyulan mahallere göndermişti. İhtiyaç duyulduğu takdirde kendisi de düzenli ordu

birlikleri ve kapı halkı ile Filibe'ye doğru harekete geçecekti. Ayrıca donanma da hazır bir şekilde bekletilmekteydi. İsyan başladığı vakit donanma gemileri Draç İskeleyi'ne Mansûre alaylarını sevk edecekti (BOA, HAT, 432/21949, 19 Mart 1831; BOA, HAT, 417/21574).

İsyan arifesinde Reşid Paşa'nın maiyetinde bulunan düzenli ordu birlikleri bir alay ve yedi tabur piyadeden oluşmaktaydı (BOA, HAT, 929/40306-B, 30 Eylül 1830; BOA, C.AS, 1074/47286, 13 Ocak 1831). Paşa, bu kuvvetlerin arttırılması için Selanik'teki Mansûre taburlarından iki taburun kendi maiyetine verilmesi talebinde bulundu (BOA, HAT, 430/21915-B, 18 Mart 1831). Derhal hazırlanan iki tabur miralay ile birlikte Manastır'a memur edildi. İki tabur ise güvenlik amacı ile Selanik'te kaldı. Karafeyzioğlu üzerine gitmekle görevlendirilen Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa da Varna'dan gelmekten olan iki tabur ve Dersaadet'ten yola çıkan bir alayı beklemekteydi. Paşa, ileri hareketine başlamadan evvel de iki alayı Filibe'ye ve bir alayı da Tatarpazarı'na göndermişti. Edirne'den hareket etmesi durumunda şehrin güvenliğini sağlamak amacıyla on iki çarha topuyla beraber iki tabur geride bırakılacaktı (BOA, HAT, 411/21397, 24 Mart 1831). Sadrazam tarafından başkente gönderilen bir yazıda yer alan, "...sâlifü'z-zıkr taburların Sofya memûriyetinin icabı takdirinde tüfenk maslahatında kullanılmayub cenâb-ı Hakk hıfz eylesün eğer tüfenk maslahatı icab ider ise husûs-ı mezkûr yine sâir aylıklı askere gördürülmek üzere..." (BOA, HAT, 432/21949, 19 Mart 1831) ifadesi oldukça önemlidir. Keza Babalı de Reşid Paşa'nın bu isteğini "mütâlaa olunduğu veçhile Sofya gibi açık yerlere Asâkir-i Mansûre sevki pek de câ'iz görünmediği" (BOA, HAT, 418/21630) gerekçesi ile reddetmiştir. Bu noktada anlaşılmaktadır ki düzenli ordu birliklerinin isyan bastırma faaliyetlerinde kullanımı söz konusu tarihte hâlâ arzulan bir durum olmayıp, son çare olarak görülmektedir.

Uzun senedir beklenen olay 1831 senesi Mart ayında gerçekleşti. İşkodralı Mustafa Paşa merkezi hükümetin politikalarına karşı çıkarak doğrudan isyana girişti. İşkodralı'nın Prizren'e gelerek isyan ettiği haberini alan Sadrazam, Yanya'dan hareketle Manastır'a geldi ve burada Mustafa Paşa'yı beklemeye koyuldu. Aynı tarihte Sofya'da yaşanan Karafeyzioğlu Ali Bey isyanı için gerekli önlemlerin alınması ve yeterli sayıda Mansûre askeri ve mühimmatın bölgeye gönderilmesini emretti (Erbaş, 2022, ss. 89-90). Selanik mutasarrıfına kendi maiyetine gelmesini yazan Paşa, Sofya taraflarına da Şehlâ İbrahim Paşa, Rodomir Âyanı Bilal Ağa ve Samako Nazırı Hüsrev Bey'i tayin etti. Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa da topladığı aylıklı askerleri Sofya'ya sevk etmeye başladı. Bölgede yeterli sayıda ismin görevlendirildiğini düşünen Babalı, Hüseyin Paşa'nın Edirne'yi terk etmesine gerek olmadığı kanaatine vardı. Onun yerine genç, cesur ve bölgenin halini iyi bilen İzzet Paşa görevlendirildi. Sofya'da halihazırda toplanmış ve toplanacak askerler, Edirne'den Sofya'ya gidecek iki süvari alayı ve toplar onun kumandasına verildi. Sultan II. Mahmud, İşkodralı

Mustafa Paşa'nın isyan ettiği haberini aldığı yazdığı hatt-ı hümâyunda onu, hiçbir zaman itaate girmemiş ve her fırsatta fesat çıkararak bir adam olmakla suçladığı gibi, tez vakitte de belasını bulmasını diledi (BOA, HAT, 418/21630).

Mehmed Reşid Paşa Arnavutluk'un güneyini kontrol altına aldığı bölgeden yaklaşık 8 bin Toska askeri toplamıştı. Bu askerlerin Gegler ile muharebe etmeye hevesli görüntüsüne rağmen Reşid Paşa onlara güvenmemekteydi. Bu sebepten Yanya ve Preveze'de güvenliği sağlamak için, maiyetinde bulunan ve sayısı ona çıkmış taburların üçünü Yanya'ya, birini Preveze'ye, birini de Ohri Kalesi'ne gönderdi. Elinde beş adet tabur kalmış olan Sadrazam bir taburun Narda'dan, iki taburun da Selanik'ten kendisine gönderilmesi talebinde bulundu. Ancak Selanik Mutasarrıfı Ahmed Paşa taburların vilayetlerinde bulunduğunu, tüfek ve hiçbir malzemelerinin tam olmadığını belirterek Sadrazamın bu çağrısına olumsuz yanıt verdi. Babıali'ye elindeki taburların yetersiz olduğunu söyleyen Reşid Paşa, daha önce Edirne'den Sofya'ya gönderilmesi planlanan sekiz taburun ve Dersaadet'ten yola çıkan bir alayın top ve mühimmatları ile birlikte Filibe üzerinden Köstendil'e acilen eriştirilmesini İstanbul'dan talep etti (BOA, HAT, 405/21178, 7 Nisan 1831). Tırhala Mutasarrıfı Mahmud Paşa'yı da 15 bin asker ile İlbasan ve Tiran üzerinden İşkodra'ya gitmekle görevlendirdi (BOA, HAT, 1308/51008-B, 19 Nisan 1831; BOA, HAT, 1307/50994, 19 Nisan 1831). Reşid Paşa Manastır'a vararak hazırlıklarına başladığı sırada İşkodralı Mustafa Paşa da Üsküp'e gelmiş bulunmaktaydı (BOA, HAT, 433/ 21978, 12 Nisan 1831).

3.3. İşkodralı Mustafa Paşa İsyanının Bastırılması

Mehmed Reşid Paşa isyanı bastırmak amacıyla ilk olarak İşkodralı Mustafa Paşa kuvvetleri üzerine başıbozuk savaşçıları sevk etti. Ancak Priştine'de gerçekleşen muharebede başıbozuk unsurlar herhangi bir başarı elde edemedi (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 680). Mustafa Paşa'nın 10 bin asker ile Pirlepe'ye yaklaştığı haberini alan Sadrazam 20 Nisan 1831 Çarşamba günü akşam saatlerinde harekete geçti. İki ordu 21 Nisan'da Pirlepe'ye yarım saatlik bir mesafede karşı karşıya geldiğinde Reşid Paşa düzenli ordu birliklerine ve ordusunda bulunan Toskalara hücum emri verdi. Cereyan eden muharebede Mustafa Paşa'nın askerleri Sadrazam kuvvetlerine karşı koyamayıp geri çekilmek zorunda kaldı. Bu çekiliş esnasında çadır ve mühimmatlar dahi muharebe meydanında terk edildi. Reşid Paşa'nın İstanbul'a yolladığı yazıya göre, piyade ve süvari askerleri tarafından icra edilen takip harekâtında 2 binden fazla isyancı yakalanarak katledildi. Bir adet çarha topu da ele geçirildi. Mustafa Paşa'nın ordusu mevcudunun yaklaşık beşte birini kaybederken (Yıldız, 2009, s. 239), Reşid Paşa'nın zayıflığı birkaç yaralı ve üç dört kayıptan ibaretti (BOA, HAT, 418/21654, 20 Nisan 1831). Muharebe sonrası Asâkir-i Mansûre alaylarından ikinci ve üçüncü alayın birinci ve ikinci taburu, dördüncü alayın ikinci taburu, yedinci ve on dördüncü alayın birinci taburu ile beraber sekizinci, on üçüncü, on beşinci ve

on yedinci alayın büyük ve küçük zabitan ve neferlerine rütbelerine göre altın ve gümüş iftihar nişanı verildi (*Takvîm-i Vekâyi'*, 1831, s. 3). Muharebe akabinde esir edilen yüz seksen asker ise kürek cezasına çarptırılarak cezalarını çekmek üzere İstanbul'a gönderildi (Erbaş, 2022, s. 90).

Mustafa Paşa ile olan ilk karşılaşmasından galip ayrılan Reşid Paşa asker sayısını artırmaya yönelik çalışmalarını hızlandırdı. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye mesarifatından gönderilen bin kese ve kendisine ihsan buyurulan 2 bin 500 kese akçe ile Toskalıktan ücretli asker toplanılması talimatını verdi. Preveze, Narda ve Ohri'de bulunan Mansûre taburlarını maiyetine çağırdı. Düzenli ordu birliklerinin boşalttığı bu yerlere *Türk uşağı* veya Toskalardan aylıklı asker ikame ettirildi. Yalnızca Preveze Kalesi daha önemli bir konumda bulunduğu orada Arnavut ikamesinin uygun olmayacağı düşünülerek *Türk uşağı* yerleştirmenin daha emniyetli olacağı düşünüldü. İşkodralı Mustafa Paşa da bu sırada bölgeden paralı savaşçılar toplamaktaydı. Reşid Paşa bu durumun önüne, Mustafa Paşa'nın verdiği aylık ücretin daha fazlasını kendisinin vereceğini ilan ederek geçmeye çalıştı. Bu sebepten her bir neferin aylığı kırk kuruşa yükseltildi. Ayrıca İstanbul'dan da kendisine bir veya iki alay Asâkir-i Mansûre ve on adet topun Hüseyin Paşa veya İzzet Paşa aracılığıyla acilen gönderilmesini talep etti. Paşa, Pirlepe'de bozguna uğrayan ve geri çekilen İşkodralı Mustafa Paşa birliklerini tamamen imha etmek ve isyanı sonlandırmak niyetiyle önce Köprülü'ye gitmeyi planladı. Burada tekrar isyancılar üzerine hücum edilecek ve böylelikle asilerin Üsküp'e geri çekilmeleri sağlanacaktı (BOA, HAT, 408/21253-A, 26 Nisan 1831).

Mustafa Paşa'nın Pirlepe ile Köprülü arasında bir dağ içinde yer alan Babuna'da bulunduğu haberini alan Reşid Paşa, isyancıların üzerine gitmeyi planladıysa da günler süren şiddetli yağış sebebi ile hareketini ertelemek zorunda kaldı. 27 Nisan günü Mustafa Paşa'nın birkaç sergerde komutasında 2 bin kişilik bir askerî birliği Pirlepe'ye bir buçuk saat mesafede olan Tikveş derbendine gönderdiği istihbaratı alındı. 28 Nisan Perşembe günü saat birde top ateşi ile desteklenen Mansûre askerleri asiler üzerine hücumla geçti. İsyancılar Hıfzı Paşa komutasında 5 bin askerin de kendilerine yardım için gelmesine rağmen bozularak bir kez daha geri çekilmek zorunda kaldı (BOA, HAT, 407/21201, 29 Nisan 1831).

İşkodralı ve Sadrazam'ın kuvvetlerinin üçüncü kez karşı karşıya gelmesi 2 Mayıs 1831 tarihinde gerçekleşti. Reşid Paşa'nın kuvvetleri bir alay piyade ve bir alay süvari Asâkir-i Mansûre'ye ek aylıklı Toska ve Geg askerlerinden oluşmaktaydı. Muharebe öncesi Reşid Paşa birer taburu alaylardan ayırarak Toska ve Geg askerlerine katıp toplam alay sayısını üçe çıkardı. Söz konusu alaylar üç koldan sabah saat on birde isyancılar üzerine hücumla geçti. Muharebe yaklaşık beş saat sürdü ve sonucunda 4 binden fazla isyancı süngü ve kılıçtan geçirildi. Ordusunun bozulduğunu gören Mustafa Paşa kendi çadırını ve bazı eşyasını yakarak Köprülü'ye doğru firar etti. Üç yüzden fazla kişi esir alınırken isyancıların tüm

ağırlıkları ganimet olarak alındı. Mustafa Paşa'da Köprülü, Üsküp ve Kumanova Dağı üzerinden İşkodra'ya çekildi (BOA, HAT, 1296/50413, 3 Nisan 1831; BOA, HAT, 407/21245-A, 5 Nisan 1831; BOA, HAT, 436/22055, 5 Nisan 1831).

Muharebeden sonra Sadrazam'ın ilk işi, İşkodra Kalesi'ne kapanan Mustafa Paşa üzerine yürümek için gerekli hazırlıklara başlamak oldu. Akçahisarlı Hacı Paşa ve kardeşi komutasında bir birliği İşkodra üzerine sevk etti. Bu birlikler civardaki kaleleri ve İşkodra'ya altı saat mesafede bulunan Zadrime'deki Mustafa Paşa'nın çiftliğini ele geçirdi. Ohri'de toplanan hayli başıbozuktan 4 bin süvari ve piyade askeri 7 Haziran'da Silahtar Raşid Ağa başbuğluğu ile İşkodra'ya gönderildi. Ohri'ye çağrılan Silistre Valisi ve Rusçuk Muhafızı Mehmed Paşa'nın da şehre gelişinden sonra iki gün dinlendirilerek İşkodra'ya gönderilmesi planlandı. Bu sırada Mansûre askerleri ile Ohri sahrasında bulunan Sadrazam ise hızlıca Draç İşkelesi'ne giderek Preveze'den getirilen şalopelerin İşkodra gölüne nakledecekti (BOA, HAT, 431/21929, 8 Haziran 1831).

Sadrazam, maiyetinde askerleri ile birlikte Üsküp'ten yola çıkarak 12 Haziran Pazar günü Ohri'ye ulaştı. Niş Kalesi üzerine asker gönderilerek burası alındı. Böylece İşkodra yolunda hiçbir engel kalmamış oldu. Bu sebepten Ohri sahrasında konuşlanmış bir alay süvari ve üç alay piyade Asâkir-i Mansûre İşkodra'ya doğru hareketine başladı (BOA, BOA, HAT, 415/21509, 17 Temmuz 1831). Bu esnada kaleye kapanan Mustafa Paşa da burada Toska beylerinin ve Boşnakların yardımını beklemekteydi. Bir yandan da Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile irtibat kurmaya çalışarak onun desteğini sağlamak niyetindeydi. Ancak Mehmed Ali Paşa da merkeze gönderdiği bir yazısında Mustafa Paşa'nın yakalanmasında kaldırılmasında devlete yardım edebileceğini, istenildiği takdirde Draç İşkelesine asker çıkartıp bölgeye Mısır gemilerini gönderebileceğini beyan etmişti (Erbaş, 2022, s. 94).

İşkodra Kalesi'ne varan düzenli ordu birlikleri kaleyi muhasara ederek çevresine tabyalar inşa etmeye başladı. Mansûre askerlerine ek olarak kuşatmada 10 bin de aylıklı başıbozuk savaşçı bulunuyordu. Top atışı ile gece gündüz dövülen kaleye günlük yüz-yüz elli adet top atılmaktaydı. Tepebayırı denilen mahale yaptırılan tabyalara üç havan, beş çapında iki obüs ve bir çarha topu yerleştirilmişti. Ancak bu obüslerin iç kaleye pek bir zararı dokunmamaktaydı. Bu nedenle donanmadan üç adet balyemez ve 3 adet obüs topu istenmişti. Obüslerin İşkodra Gölü'nün karşısında yaptırılan tabyaya yerleştirilmesi planlanmıştı (BOA, HAT, 406/21187-A, 7 Eylül 1831). Kuşatmada kullanılan büyük havan topları ve kolombornalar ise İşkodra'da imal edilmekteydi. Mustafa Paşa'nın kale içerisindeki konaklarını yakmak için de İstanbul'dan sayıları yetmiş ile yüz arasında değişen yağlı paçavra gönderilmesi istenmişti (BOA, HAT, 408/21250, 26 Ağustos 1831; BOA, HAT, 405/21180-E, 6 Eylül 1831). Muhasara için ihtiyaç duyulan humbaracı neferleri Dersaâdet'ten gönderiliyordu. Reşid Paşa bunlara ek

olarak İstanbul'dan kuşatmada istihdam edilmek üzere lağım fenninde maharetli lağımçı neferlerinin bir onbaşı maiyetiyle gönderilmesini talep etmişti (BOA, HAT, 435/22012).

İşkodra kuşatması devam ederken 25 Ağustos günü ilginç bir olay gerçekleşti. Saat altı buçukta iç kalede İşkodralı Mustafa Paşa konağının harem tarafındaki cephaneliğe yıldırım isabet etti. Cephaneliğin üzerinde bulunan peksimet, pirinç, yağ ve pastırma gibi stoklanan malzemeler telef olduğu gibi, kaleyi muhasara eden bir Mansûre taburunun bulunduğu yere de patlamanın şiddeti ile iki cariyeye cesedi düştü. Patlama ile hasar gören kalenin yıkılan yeri göl tarafında bulunduğu için bu durumdan kuşatmacılar yararlanamadı. Ayrıca patlamada yakınlarda bulunan Mustafa Paşa'nın hazinedarı, silahtarı ve altmış yetmiş kişi daha yaşamını yitirdi (BOA, HAT, 405/21178-A, 27 Ağustos 1831; Ahmed Lûtfi Efendi, 1999b, s. 680). İşkodra Kalesi muhasarası uzadıkça Mansûre askerleri bu durumdan olumsuz etkilenmekteydi. Örneğin Raşid Bey Alayı'nda bulunan hasta neferler Kosmaç çiftliğinde bulunan konaklara yerleştirilmişti. Diğer alaylardaki hastaların çoğu sıtmaya yakalandığından ve ordunun havası çiftliğe nazaran daha iyi olduğundan bu hastalar orduda kalmıştı. Sıtma hastaları için de Tepebayırı'nda bulunan tabyaya yakın evler inşa ederek hastalar bu evlere yerleştirilmişti (BOA, HAT, 406/21187-A, 7 Eylül 1831).

Sonunda kış bastırmadan kuşatmanın neticesi alındı. Padişah tarafından bölgeye gönderilen Hassa Feriki Ahmed Paşa, İşkodralı ile yaptığı görüşme neticesinde Paşa'nın af talebini Reşid Paşa'ya bildirdi. Reşid Paşa her ne kadar bu talebi kabul etmeye yanaşmasa da Bosnalı isyancıların oluşturduğu tehdit ve kuşatma esnasında önemli miktarda zahire ve mühimmat kaybı yaşanması gibi nedenler ile İşkodralı Mustafa Paşa'nın af talebini kabul etti. İşkodralı Mustafa Paşa 8 Kasım 1831'de İşkodra Kalesi'nden çıkarak Sadrazam Mehmed Reşid Paşa'ya teslim oldu. Bunun üzerine affedilerek İstanbul'da ikamet etmesine izin verildi (Erbaş, 2022, s. 99). Böylelikle Toskalıktan sonra Gegalık da kontrol altına alınarak, tüm Arnavutluk'ta devlet otoritesinin tesis edilmesinde önemli bir aşama kaydedilmiş oldu.

Sonuç

Yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'den en başta beklenen, imparatorluk topraklarında Sultan'ın merkezîyetçi politikalarını sağlamada bir araç olması yahut devlet otoritesinin bulunmadığı mahallerdeki tebaayı itaat altına almasından ziyade, uluslararası savaş arenasında düşmana misli ile mukabele edebilmesiydi⁵. Düzenli ordu birliklerinin, henüz bir düzene oturmadığı erken tarihlerde, iç güvenlik harekâtında yahut gayrinizami unsurlara karşı kullanılması konusunda Babiali'nin tavrı netti. Bu tarz operasyonlarda Osmanlı siyasi elitinin önceliği, buldukları coğrafyayı ve o coğrafyanın şekillendirdiği savaşıma biçimini iyi bilen ve başıbozuk olarak zikredilen gayrinizami unsurlardı. Ancak 1826 sonrası dönemde zorunlu askerliğe direnişin yoğun olduğu bölgelerdeki kabilevi savaşçılara, çoğu zaman düzenli ordu birlikleri ile müdahale edilmek durumunda kalındı. Düzenli ordu birliklerinin bu tarz operasyonlara müdahil olduğu ilk yer ise Arnavutluk'tu.

Şüphesiz düzenli ordu birliklerinin kullanılmak istenilmemesinin altında yatan en önemli sebep, yeni kurulan ordunun ne nefer sayısı ne de savaşıma kapasitesi olarak incelediğimiz tarih aralığında henüz istenilen seviyeye ulaşamamış olmasıdır. Bununla birlikte düzenli ordu birliklerinin itibarı ve şöhretine zarar gelmemesi de dikkat edilen bir husustur. Zira bu birlikler eğer muharebelerde başarısız olurlar ise merkezi devletin yeni ordu ile sergilemek istediği imajın zarar görme tehlikesi vardır. Bu tehlikenin gerçekleşmesi durumunda yeni orduya olan rağbetin azalması muhtemeldir. Tüm bunlar düzenli ordu birliklerinin kullanılmak istenilmemesinin önemli sebepleridir. Ancak artık kronikleşmiş bir sıkıntı halini almış olan, planlanan ile uygulamaya konulabilenin farklı olması, burada da kendini göstermiştir. Zira İşkodralı Mustafa Paşa ile girişilen harplerde ve İşkodra Kalesi'nin kuşatılmasında, başıbozuk savaşçılar ile beraber düzenli ordu birlikleri de aktif bir biçimde kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'ni isyan bastırma faaliyetlerinde düzenli ordu birliklerini kullanmaya zorlayan etken başıbozuk savaşçıların başarısızlığıdır. Güney Arnavutluk'ta Arslan Bey ile girişilen iki muharebe ve İşkodralı Mustafa Paşa'nın birlikleri ile yapılan Priştine Muharebesi'nde Reşid Paşa, İstanbul'a gönderdiği yazılara sadık kalarak yalnızca başıbozuk savaşçıları isyancılar üzerine sevk etmiş; ancak söz konusu üç muharebe de Osmanlı açısından bozgun ile sonuçlanmıştır. Düzenli ordu birliklerinin kullanılmadığı tek istisna isyancıların genellikle muharebe sonrası firar ettiği ormanlık, dağlık alanlar ve sarp mahallerde icra edilen takip harekâtıdır. Buralarda Mansûre birlikleri hiçbir şekilde kullanılmamış, bu operasyonlar başıbozuk savaşçılara icra ettirilmiştir.

⁵ Düzenli orduya geçiş aşamasında Osmanlı siyasi eliti için oldukça önemli bir kavram olan "mukâbele bi'l-misl" hakkında detaylı bilgi için bk. (Yıldız, 2009, ss. 17-30).

Zira bu mahallerde yürütülecek gayrinizami operasyonlar için Mansûre birlikleri tecrübe sahibi değildir.

Düzenli ordu birliklerinin temel problemleri, Reşid Paşa'nın seri bir şekilde iki tabur gönderilmesi talebine karşılık Selanik mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın yazdığı cevapta çok rahat bir şekilde gözlemlenebilir. O tarihte Selanik'te bulunan dört taburdan üç aydır talim yapmakta olan ikinci taburun tüfek ve palaskaları tam olup, matara ve çantaları yoktur. Kalan üç taburdan birinci tabur, Tikveş ve Manastır'da olup talimlidir. Ancak tüfek dahil hiçbir malzemeleri yoktur. Dördüncü taburun neferleri memleketlerinde ve talimlidir; ancak elbise dahil hiçbir malzemeleri yoktur. Üçüncü tabur neferleri memleketlerinden dönmek üzere ve elbiseleri mevcut ise de ne talimden ne de tüfek ve çadır gibi diğer malzemelerden eser vardır. Sonuç olarak dört taburdan ikisinin kendisine gönderilmesini isteyen Reşid Paşa'ya hiçbir tabur gönderilememiştir.

Her ne kadar gayrinizami unsurlara karşı yürütülen operasyonlarda düzenli ordu birlikleri kullanılmak istenmemişse de, şartlar buna el vermemiştir denilebilir. Bu birliklerin operasyonlarda kullanılması, bir tercih değil de zorunluluk sonucu olsa da, nihayetinde isyan bastırma tecrübesi edinmelerine ve imparatorluğun farklı coğrafyalarında da bu amaçla kullanılmasının önünü açmıştır. Böylelikle başta isyan bastırma faaliyetlerinde kullanılması arzu edilmeyen ve sakınılan düzenli ordu kuvvetleri, devletin yirminci yüzyılda varlığının sonlanacağı tarihe kadar iç kolonizasyon faaliyetlerinin baş enstrümanı hâline gelmiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Askeriye (C.AS) 1074/47286.

Hatt-ı Hümayun (HAT) 313/18492, 313/18492-B, 432/21948-A, 430/21911, 433/ 21978, 431/ 21926, 415/21509, 430/21915-B, 432/21949, 1307/50994, 1308/51008-B, 412/21414-A, 412/21412, 418/21654, 416/21518, 418/21645, 411/21397, 408/21250, 408/21253-A, 407/21206, 405/21178-A, 406/21186, 407/21201, 929/40306-H, 1296/50413, 622/30749, 929/40306-B, 406/21186-A, 409/21257-C, 407/21245-A, 436/22055, 405/21180-E, 405/21178, 431/21929, 434/22002-A, 434/22002-C, 432/21948, 417/21574, 418/21630, 435/22012, 481/23591.

Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TS.MA.e) 521/15. 662/18, 472/29, 709/86, 712/11

Gazeteler

Takvîm-i Vekâyi' (1831).

Araştırma Eserleri

Ahmed Lûtfî Efendi. (1999a). *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* (C. I) (A. Hezarfen, Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları.

Ahmed Lûtfî Efendi. (1999b). *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* (C. II-III) (A. Hezarfen, Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları.

Anscombe, F. F. (2010). Islam and the Age of Ottoman Reform. *Past & Present* (208), 159-189.

Beydilli, K. (2008). Reşid Mehmed Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)* içinde (C. 35, ss. 12-14). 16 Temmuz 2023 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/resid-mehmed-pasa> adresinden erişildi.

Bilge, M. (2020). Mustafa Paşa, Buşathı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)* içinde (C. 31, ss. 344-345).

Bozboru, N. (1994). *Osmanlı Yönetiminde Arnavutlar ve Arnavut Ulusçuluğu* (Basılmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.

Çalar, M. E. (2022). Modern Ordunun Kadim Savaşçıları: 1828-29 Osmanlı-Rus. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 67-85.

Erbaş, A. (2022). *II. Mahmud Döneminde İşkodralı Mustafa Paşa İsyanı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi.

Köremezli, İ. (2017). Osmanlı-Rus Harpleri (1768-1878). G. Yıldız (Ed.), *Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918* içinde (ss. 249-285). İstanbul: Timaş Yayınları.

Külçe, S. (1944). *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk*. İzmir: Yeni Asır Matbaası: Ticaret Basımevi.

Muallim Nâci. (1900). *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Asır Matbaa Kütübhane ve Mücellithanesi.

- Selçuk, H. (2019). *Benderli Mehmed Selim (Sırrı) Paşa'nın Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1771-1831)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Skendi, S. (1967). *The Albanian National Awakening 1878-1912*. New Jersey: Princeton University Press.
- Süleyman Tevfik. (1897). *Devlet-i Âliyye-i Osmaniye ve Yunan Muharebesi*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Yıldız, G. (2009). *Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.